

KONCEPT KRITIČKOG MIŠLJENJA: PITANJE DEFINICIJE

Koncept kritičkog mišljenja, kao i mnogi drugi koncepti, koristi se dvosmisleno, dajući mu različita značenja koja se često udaljavaju od korijenskog koncepta i ponekad su obmanjujuća. Kritičko razmišljanje obično se izjednačava s dobrim ili poželjnim razmišljanjem, iskrenim i poštenim ponašanjem, prevladavanjem problema, učinkovitim rješenjima, upravljanjem kritičnim ili kriznim situacijama i drugim pozitivnim pojavama. Kritičko razmišljanje izravno povezana s egzistencijalnim razmišljanjem, razmišljanjem višeg reda i oslobađajućim razmišljanjem <...> Kritičko razmišljanje naziva se "inovativnom sposobnošću", "inovativnim duhom" i visoko cijenjenom vještinom.

Takvo široko tumačenje koncepta uvjetovano je ne samo njegovom složenošću i različitim znanstvenim stavovima i tradicijama, ali i potražnjom za njim kao popularnim marketinškim 'brandom'. Kritičko razmišljanje poželjno je u različitim sferama, sektorima i slojevima javnog života. To je jedna od najvažnijih sposobnosti koja određuje dobrobit pojedinca i društva. <> Budući da postoji mnogo koncepata kritičnog mišljenja koja se ponekad međusobno nadopunjuju, a ponekad natječu, postoji potreba da se precizira što to znači u određenom kontekstu i kako to definiraju njegovi korisnici. U suprotnom, nećemo moći izbjeći zabunu i pogrešnu komunikaciju<...>.

Korijen koncepta kritičkog mišljenja leži u grčkim riječima 'kriticos' i 'kriterion' i latinskoj riječi 'critus', što znači prosudba temeljena na određenim mjerama ili standardima. Za stare Grke to je značilo rasuđivanje na temelju određenih kriterija. Vjera u moć potkrijepljenog rasuđivanja značila je vjeru u mogućnost približavanja istini i prodiranja u suštinu pojava. Potraga za istinom je temeljni cilj. <> Međutim, 'kriterij' je značio različite stvari u različitim razdobljima. Korišteni su različiti pristupi i metode kako bi se grupirali i klasificirali kao određeni istraživački smjerovi, znanstvene škole i tradicije. Standard kritičkog mišljenja bio je i koristi se za opisivanje kritičkog mislioca, objašnjavanje misaonog procesa i definiranje željenog ishoda.

Kritički mislilac. Dewey<...> opisuje kritičkog mislioca kao nekoga tko je znatiželjan, otvoren za iskustvo i sklon istraživanju i promišljanju. Njegov sljedbenik Lipman naglašava sposobnost razumijevanja i ispravljanja vlastitih pogrešaka. Ennis <...> opisuje reflektivnog mislioca kao nekoga tko može stvoriti neovisno mišljenje i odlučiti u što vjerovati, a u što ne <...> Kritički mislilac može se prepoznati ne samo po analitičkim, metakognitivnim kvalitetama, već i po određenim intelektualnim vrlinama – intelektualnoj poniznosti i integritetu. Ove osobine koje su izdvojili Paul i Elder povezane su s odgovornim misliocem koji je pošten i ima snažne temelje u smislu morala, etike i vrijednosti. Intelektualnu autonomiju, hrabrost, ustrajnost, empatiju i povjerenje u razum pripisuju drugim intelektualnim osobinama<...> Broj navedenih sposobnosti razlikuje se na isti način kao i stavovi, ali se sadržajno ne razlikuju. Sve vještine kritičkog razmišljanja usko su povezane sa željom za boljim prepoznavanjem, utvrđivanjem i prepoznavanjem loše strukturiranih problema i zabluda te pronaći pravi odgovor, zaključak ili rješenje problema. Ukratko, kritičkog mislioca karakterizira skup stavova, vrijednosti i vještina koji mu omogućuju da bude identificiran kao takav i povezan s fenomenom samog kritičkog mišljenja.

Proces kritičkog mišljenja. Proces kritičkog mišljenja definira se u određenim fazama. Istraživači navode njihov različit broj te ih i različito grupiraju <...> Dewey povezuje početnu fazu s intelektualna znatiželja kao poticaj razmišljanja koji proizlazi iz želje za učenjem, otkrivanjem i razumijevanjem. Sljedeća faza je postavljanje pitanja i hipoteza temeljenih na vlastitom akumuliranom iskustvu i iskustvu drugih; nakon toga slijedi potraga za mogućnostima rješavanja problema, njihov odabir, isticanje najboljeg rješenja i promišljanje.<> Pavao i Elder navode osam faza: određivanje svrhe; postavljanje pitanja vezanih uz problem i fenomen koji se proučava; prikupljanje informacija; njihovo tumačenje; pojašnjenje i formuliranje koncepata i teorija; stvaranje pretpostavki; predviđanje implikacija; i formuliranje autonomnog pristupa i donošenje zaključaka. Zapravo, broj faza nije važan. To ne mijenja

bit procesa. Kritičko mišljenje nastaje kao aktivan misaoni proces koji objedinjuje stavove, vrijednosti i vještine osobe i usmjeren je prema određenom cilju.

Ishodi kritičkog razmišljanja. Ishodi kritičkog razmišljanja često se definiraju kao identifikacija zabluda ili loše strukturiranih problema, odabir najbolje alternative na temelju dokaza, donošenje odluka i metoda rješavanja problema. Ova praktična perspektiva ukazuje na opipljiv rezultat, koji se ponekad može identificirati, podići i pokazati, ili ponekad može biti kompliciran. Naravno, kada je riječ o proizvodima s materijalnim izrazom (npr. istraživanje, publikacije), ne nastaju nikakvi problemi. Međutim, kada govorimo o ishodima kao stečenim vještinama kritičkog mišljenja, pojačanim stavovima, preispitanim vrijednostima ili poboljšanim procesima, teško je definirati kakav je ishod, a još teže ga je procijeniti.

Promatrajući ishod kritičkog mišljenja iz idealističke perspektive, treba se vratiti suštini kritičkog mišljenja, koje se naziva 'potraga za istinom'. Tretiranje istine variralo je od demokratskog do autokratskog i elitističkog u različitim razdobljima. Antika govori o univerzalnoj istini dostupnoj svakome tko je voljan i sposoban razmišljati, postavljati pitanja i tražiti odgovore. U srednjem vijeku istina se smatrala potvrdom onoga što je određeno odozgo, a priznavanje toga smatralo se da zahtijeva iznimnu mudrost. Tijekom renesanse, istina koja leži u savršenim oblicima prirode tražila se induktivnim zaključivanjem. U doba racionalizma, deduktivni, matematički izračuni morali su se približiti objektivnoj istini. U doba idealizma, potraga za istinom bila je potraga za spoznajom vlastitog pravog ja. Razdoblje pozitivizma izjednačavalo je istinu s potragom za zajedničkim obrascima, svjedočanstvom objektivne istine. U doba relativizma kritičko razmišljanje viđeno je kao sredstvo tumačenja istine koje su mogli koristiti samo pojedinci s iznimnim vještinama razmišljanja i snažnom voljom. U modernom, 'post-istinskom' razdoblju, kritično razmišljanje se pretvorilo u tešku potragu za istinom i pravdom, koja se očituje u osobnim, ali istovremeno i konsolidiranim naporima.

O suštini kritičnosti. Suština kritičnosti shvaća se kao potraga za istinom i pravdom<...> Potraga za istinom 'postaje pokretačka snaga kritičkog mišljenja. Ne prestaje se kritički razmišljati dok se ne postigne istina, pa kritičko mišljenje postaje smislena aktivnost s određenom svrhom koja bi se mogla konkretizirati<...> Stoga se može tvrditi da je, unatoč činjenici da je kritičko mišljenje imalo svoje definicije u različitim povijesnim razdobljima, uvijek bilo intelektualno sredstvo koje se koristilo za približavanje istini, bez obzira na to kako se shvaća i na koje načine se pronalazi. <> Suština kritičnosti leži u sposobnosti istraživanja i rekonstrukcije sebe, međuljudskih odnosa i okoline u ime boljeg, pravednijeg sebe, drugog i drugih<...> 'Kritičnost, za razliku od kritičkog mišljenja, nije nešto što je jednostavno "uključiti" ili angažirati kada se pojavi određena tema koja zahtijeva kritičko razmišljanje. Umjesto toga, kritičnost kao kritičko biće neumoljivo je ugrađena u naše svakodnevne aktivnosti i iskustva, bez obzira na to koliko se svjetovno mogu činiti <...>

U sumiranju koncepta kritičkog mišljenja, koji se sastoji od osobnih osobina, misaonog procesa i ishoda, pojavljuje se nekoliko bitnih stvari. Prvo, koncept kritičkog mišljenja bio je, jest i vjerojatno će uvijek iznova otkrivati, ovisno o razdobljima i različitim kontekstima. U svakom razdoblju, u određenom kontekstu, kulturi, tradiciji ili prevladavajućoj ideologiji, pokušat će se preispitati, odraziti i otkrijte nove aspekte<...> Drugo, definicija kritičkog mišljenja jest i uvijek će biti određena znanstvenim stavovima i istraživačkim pristupima. <> Treće, suština kritičkog mišljenja ostaje nepromijenjena – to je želja da se shvati što je ispravno, a što ne, i da se spozna istina ili barem traži spoznaja, unatoč različitim koncepcijama istine i načinima njenog istraživanja. <> Četvrto, kritičko mišljenje nije samo po sebi fenomen – ono služi poboljšanju pojedinca, međuljudskih odnosa i društveni život. Ostaje otvoreno samo pitanje manifestacije i ravnoteže ove tri razine – što preuzima vodstvo gdje i pod kojim okolnostima, što nije vidljivo ili nedostaje, a što je potreba i kako se zadovoljava. Peto, potreba za definicijom kritičkog mišljenja vidljiva je u različitim povijesnim razdobljima. Ta je potreba diktirana određenim razdobljem, kontekstom i potrebom za komunikacijom, dogovorom i koordinacijom radnji.